

דף מקורות לשיעור שמואל א, ג'

1 מדרש שמואל (בובר) פרשה ח

'יהי ביום ההוא' ועלי שוכב במקומו ועיניו החלו כהות וגו', מכאן אמרו חכמים כל מי שהוא מעמיד בן רשע או תלמיד רשע סוף שענינו כהות, בן רשע מיצחק - 'ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עיניו מראות' למה? שהעמיד את עשו בנו הרשע. תלמיד רשע מאחיה השילוני, 'אחיהו לא יכול לראות כי קמו עיניו משיבו' - למה? שהעמיד את ירבעם תלמידו הרשע.

1

2 אגדת בראשית (בובר) פרק מא ד"ה [א] ועלי זקן

שלשה הזקיני במהרה מפני רעת בניהם. יצחק תחילה מפני צרותיו של עשו בנו, שהיה משתחוה לע"א, והיה מקטיר לה, והעשן עולה, ומתוך כך כהו עיניו של יצחק, לכן כתיב ויהי כי זקן יצחק [ותכהין עיניו מראות] (בראשית כז א). אף עלי הזקין מפני צרת בניו, [דכתיב] ועלי זקן מאוד. מפני מה, ושמע את [כל] אשר יעשו בניו (ש"א ב כ"ב). אף שמואל הזקין מפני צרת בניו, שנאמר ויהי כאשר זקן שמואל, [ולא הלכו בניו בדרכי ויטו אחרי הבצע ויקחו שוחד ויטו משפט] (ש"א ח א ג) והלא כל ימיו היו נ"ב שנים, אלא מפני צרת בניו קפצה עליו זקנה, שנאמר ולא הלכו בניו בדרכי (שם שם /שמואל א' ח' /).

2

3 מדרש שמואל (בובר) פרשה ח ד"ה [ט] ונר אלהים

[ט] ונר א-להים טרם יכבה ושמואל שכב בהיכל ה' וגו' (ש"א ג' ג'), עד שלא ישקיע הקב"ה שמשו של צדיק הוא מזריח שמשו של צדיק אחר... קודם שלא ישקיע הקב"ה שמשו של עלי הזריח שמשו של שמואל, ונר א-להים טרם יכבה ושמואל שכב בהיכל ה' וגו'.

3

4 אוצר המדרשים (איזנשטיין) עמוד רסה ד"ה (ל"א) מוקדם שהוא

מוקדם שהוא מאוחר בענין, כיצד? ונר אלקים טרם יכבה ושמואל שכב בהיכל ה' (ש"א, ג') והלא אין ישיבה בהיכל כ"ש שכיבה? ואפילו בעזרה אין ישיבה אלא למלכי בית דוד בלבד, שנאמר ויבוא המלך דוד וישב לפני ה' (ש"ב, ז'), ומה ת"ל שוכב? אלא מוקדם הוא, וכן צ"ל ונר אלקים טרם יכבה בהיכל ה' ושמואל שוכב.

4

5 מצודת דוד - שמואל א ג'

(ג) טרם יכבה - עדיין לא כבה אף נר אחד מנרות המנורה:

ושמואל שוכב - במקום אשר הלוי שוכבים:

בהיכל ה' - זה קדש הקדשים כאשר מפרש אשר שם ארון א-להים ומוסב הוא למקרא שלאחריו לומר שקול הקריאה היה בהיכל ה' וכו'.

5

6

מדרש שמואל (בובר) פרשה ט ד"ה [ה] ויאמר ה'

[ה] ויאמר ה' אלי אם יעמד משה ושמואל לפני (ירמי' י"א א'), את מוצא מה שכתוב בזה כתוב בזה, זה לוי וזה לוי, זה בנה מזבחות, וזה בנה מזבחות, זה מלך על ישראל ויהודה, וזה מלך על ישראל ויהודה, זה הקריב, וזה הקריב, זה בקריאה, וזה בקריאה, זה בהנני וזה בהנני, ויקרא [אליו אלהים מתוך הסנה] ויאמר הנני (שמות ג' ד'), תמן תנינן נעל הכהן מבפנים ובן לוי ישן מבחוץ, קפץ הדבור אל עלי ודבר עם שמואל, ויקרא ה' אל שמואל ויאמר הנני (ש"א ג' ד'), וירץ [אל עלי] ויאמר הנני כי קראת לי (שם שם /שמואל א' ג' ה'), אמר רבי יוחנן כהדא עגלתא תמימתה, ויבא ה' ויתיבב כפעם בפעם שמואל ויאמר שמואל [דבר] כי שומע עבדך (ש"א ג' י').

7

שמות רבה (וילנא) פרשה ג

א ויאמר אנכי אלהי אביך, הה"ד (משלי יד) פתי יאמין לכל דבר [וגו'] מהו פתי נער שכן בערביא קורין לנער פתיא, ד"א אין פתי אלא לשון פתוי כמה דתימא (שמות כב) וכי יפתה איש, אמר רבי יהושע הכהן בר נחמיה בשעה שנגלה הקב"ה על משה טירון היה משה לנבואה, אמר הקב"ה אם נגלה אני עליו בקול גדול אני מבעתו, בקול נמוך בוסר הוא על הנבואה, מה עשה נגלה עליו בקולו של אביו, אמר משה הנני מה אבא מבקש, אמר הקב"ה איני אביך אלא א-להי אביך בפתוי באתי אליך כדי שלא תתירא, א-להי אברהם א-להי יצחק וא-להי יעקב, שמח משה ואמר הא אבא נמנה עם האבות ולא עוד אלא שהוא גדול שנזכר תחלה.

8

מדרש שמואל (בובר) פרשה ח ד"ה [ו] והנער שמואל

[ו] והנער שמואל משרת את ה' לפני עלי (ש"א ג' א'), רבי פנחס ורבי ירמיה בשם רבי חייה אמרו וכי לפני שכינה היה עומד, אלא כל זמן שהוא עומד לפני עלי כאלו עומד לפני השכינה

9

פירוש המלבי"ם לשמואל א ג, כ"א

ויסף – שהיה שפע נבואתו רבה כל כך עד שמרוב השפע שעברה עליו נאצלה גם על בני הנביאים הקטנים ממנו ... רק שנבואתם היתה קטנה ממנו במדרגה שאצלם היה רק מראה כברק המתראה וחוזר ומתעלם כמ"ש ויסף ה' להראת בשלה, מה שאין כן על שמואל נגלה בגילוי גמור ובדבר ה' השולח, ושיעור הכתוב שעל ידי שנגלה דבר ה' אל שמואל בשלה בשפע רב עבר השפע גם לתלמידיו ויסף ה' להראת בשלה.

שמואל א, ג' – נספח

הקדשת שמואל לנביא / נתן קלאוס

פרק זה מספר בתמימות ובפשטות מפליאה את ההתגלות הראשונה לשמואל, שבה נקדש לנביא בישראל. אצל הנביאים הקלאסיים, מביאה התגלות ה' לנביא, ביחוד ההתגלות הראשונה, התרגשות עצומה, המחרידה את נפש הנביא עד היסוד. כל ישותו נמשכת בכח כביר אל המראה ואל הקול הממלאים את כל לבו ונפשו עד אפס מקום. ההתפעלות מחזון והשתעבדות להשפעתו גורמת לשיתוק לזמן מה של הפעולות הרגילות של חושי הנביא ושכחה גמורה של סביבתו. אולם ההשגחה חסה על הנער הרך, וסיגלה את אופן התגלות ראשונה זו לכוחותיו הגופניים והנפשיים.

הפרק נפתח בצורה בלתי שגרתית: הקדמה בת שלושה פסוקים. א - תפקידו של שמואל על רקע דבר אלקים; ב - מצבו של עלי ג - זמן האירוע. אין ספק, שהקדמה ארוכה זו באה למנוע קיטוע בהמשך הפרשה, וכדי להסביר עובדות מסוימות, שללא הפתיחה לא תהינה מובנות, וכדי לשמור בהמשך על רצף הספור.

לאחר ההקדמה, המתארת מצב, באה הפרשה העיקרית - התגלות ה' לשמואל, וזו, כמובן, מלווה פעילות רבה (בניגוד להקדמה). פעילות זו באה לידי ביטוי בריבוי הפעלים. כבר בראשית הקטע קורא ה' לשמואל, ולאחר מכן מוצאים אנו פעלים רבים:

ויקרא... ויאמר... וירץ... ויאמר... קראת... ויאמר... קראת... שכב... וילך וישכב (ד-ה)

פעלים אלה באים לקדם את העלילה. השיחה היא תמציתית. התכונה האופיינית לספור המקראי, כי המעשים ושיחות מקדמים את העלילה, באה לידי ביטוי ברור בפרקנו.

מוצאים אנו בפרשתנו שרשרת קריאות של ה' לשמואל, היוצרות מתח, ההולך ועולה... היוצר סקרנות רבה אצל הקורא לתוצאות הקריאה. התוצאה - דבר הפורענות של ה' על בית עלי - באה בחלקה השני של הפסקה (פס' יא-יד). גם החזרה הוא חלק מהמאורע עצמו: בשתי הקריאות הראשונות נוצר מתח, בשלישית פתרון חלקי. רק בקריאת ה' הרביעית, נוצר מגע בין ה' לבין שמואל.

שלוש קריאות מקבילות מוצאים אנו בפסקה זו:

קריאה ראשונה (ד-ה)	קריאה שנית (ו)	קריאה שלישית
ויקרא ה' אל שמואל	ויסף ה' קרא עוד שמואל	ויסף ה' קרא שמואל בשלישית
ויאמר הנני	-----	-----
וירץ אל עלי	ויקם שמואל וילך אל עלי	ויקם וילך אל עלי
ויאמר הנני כי קראת לי	ויאמר הנני כי קראת לי	ויאמר הנני כי קראת לי
-----	-----	ויבן עלי כי ה' קרא לנער

ויאמר לא קראתי שוב שכב	ויאמר לא קראתי בני שוב שכב	ויאמר עלי לשמואל לך שכב
-----	-----	-----
-----	-----	-----
-----	-----	-----
וילך וישכב	-----	וילך שמואל וישכב במקומו

ואף על פי שהקריאות הללו מקבילות, נמצא הבדלים דקים ביניהם (ממאפייני הספור המקראי). ה' קורא לשמואל כדרך שקורא אדם לחברו, כדי לא להבעיתו, כי שמואל היה עדיין טירון בנבואה. תשובתו הראשונה של שמואל הנני, מלמדת על זריזות וענוה. בתחילה, בקריאה הראשונה, כשחשב שמואל שעלי הוא הקורא אליו, השיב "הנני" עוד לפני שרץ, כדי שידע עלי שאינו ישן. ואינו מתעכב. ויתכן, כי ענה מיד לעלי, כמשרת נאמן, משום שכבר קרה, שעלי בחולשת זקנתו היה קורא לעזרת הנער בלילה, ובתמימותו חשב שמואל, שגם עתה עלי הוא הקורא לו. ובקריאה דומה (אם כי כפולה) ובתשובה דומה פגשנו בספורים על משה, וכן על אברהם ויעקב. משה ידע, שהקורא לו אינו בשר ודם, מכיוון שראה את הסנה הבווער באש, ואילו שמואל לא ידע, וה' לא רצה לגלות לו, שהוא הקורא לו, משום שהנבואה השלמה שורה על הנביא רק כשהוא מוכן לכך, שה' ידבר עמו. הכנה זו צריכה להיעשות על ידי הנביא המכוון את מחשבתו לכך, ועלי הוא שהכין את שמואל לקבלת הנבואה. שמואל, כמשרת נאמן, רץ מיד לעבר רבו בהתלהבות (בהיותו בטוח, שרק עלי יכול לקרא לו, כי ראה, שאין איש בהיכל), מתייצב לפניו ומכריז: "הנני כי קראת לי". עלי חשב בראשונה, שהיה זה מפעולת הדמיון, שיפעל לפעמים על החוש להטעותו, עד שידמה קול קורא באוזניו, ולכן אומר: "לא קראתי שוב שכב". שמואל, כתלמיד צייתן, ללא אמר ודברים, ומיד "וילך וישכב". חסר החציצה בין הפקודה לבצועה, מלמד על מהירות הפעולה.

הקריאה השניה היא תוספת קריאה, ולכן אף כתוב: "ויסף ה' קרא עוד שמואל" (ו). כשם שנאמר בקריאה השלישית ויסף(ח). אם נשית לבנו, כי הפרק מסתיים בתוספת אחרת "ויסף ה' להראה בשלה" (כא), הרי נזכר במלה המנחה ויסף, שמופיעה בסיפור בלעם, וגם שם שלש פעמים, כבכתובנו. בפעם הזאת לא השיב הנני כבפעם הראשונה, באשר הודיע כבר לעלי, כי הוא ער, וכי הקול נשמע אליו, כנראה, בטרם נרדם. על כן לא היה בהול להשיב מענה ממקומו. ואין ספק, שגם "טעותו" הרתיעתהו מלענות מיד. מחשבה זו בולטת בתגובתו הפיזית. אם לשמע הקריאה הראשונה הוא רץ, הרי עתה הוא הולך, כי נכלם בפעם הראשונה ונפל ספק בלבו. המחבר מדגיש זאת ביתר שאת בתוספת המלה ויקם. ללמדנו, שהדבר היה 'קשה' לו במקצת, בגלל הרהוריו-ספקותיו. ואולי כדי להדגיש את 'איטיות' הליכתו הפעם כנגד ריצתו קדם לכן, מאריך הכתוב במלים ומוסיף את שמו שמואל (שלא צוין בפעם הראשונה) למרות, שברור לחלוטין מי ההולך, גם אם לא ענה כבראשונה "הנני": "ויקם שמואל וילך אל עלי". בניגוד לכתוב הקצר הקודם: "וירץ אל עלי". תוספת המלים 'משהה' את הליכתו, מאטה את קצב הספור. כנכונותו של שמואל לקריאת עלי בפעם הראשונה, כך גם תשובת עלי זהה, פרט לתוספת מלה אחת: "לא קראתי בני שוב שכב". עלי, שהיה נרגש מהליכתו של שמואל ומנאמנותו-מסירותו אליו, הוסיף בתשובתו הפעם את כינוי החבה בני, שענינו גם תלמידי. ואולי גם כנהו כאן בלשון חבה בפי אדם קשיש לאדם צעיר, כפי שכנה את הרץ הבא לבשרו על המערכה, בשלה: "מה היה הדבר בני". וכן לפצותו על מסירותו אליו ולהרגיעו, שלא יצטער על תופעה בלתי

במרחשון ה'תשע"א

מובנת זו. נדמה לנו, כי הכינוי בני בפי עלי לשמואל בפרשתנו ענינו מעמיק יותר, וקשור לנושא המרכזי של ספרנו - העברת השלטון. צערו העיקרי של עלי הוא על כשלונו בחנוך בניו. על שרעים הם בשלטונם. נחמתו בכך, ששמואל תלמידו זוכה בשלטון. עם כל צערו של הזקן על חטאת בניו, הן טוב לו, שנמצא תלמיד נאמן בדמותו של שמואל, ואין תמה, אפוא, שמכנהו עלי בני, לפחות במובן הרוחני, גם אם לא במובן הביולוגי. פסוק זה, בתוך פרשתנו, מציג למעשה את הבעיה האנושית של ספרנו: העברת השלטון. כי לבני אינו יכול להעביר תפקידו.

בין הקריאה השניה לשלישית מוצאים אנו פסוק הסגר נוסף, הערת בינים, הכתובה בתקבולת צלעות:

ושמואל טרם ידע את ה'

וטרם יגלה אליו דבר ה' (ז)

תכן הצלע השניה הוא הסבר לצלע הראשונה. הפסוק בא להסביר, מדוע לא הבין שמואל שלוש פעמים, כי ה' קורא לו: כי לא הייתה לו ידיעה מבית רבו בענייני אלוהות. ובזה תוספת לכתוב בפסוק א: "ודבר ה' היה יקר בימים ההם". אך מדוע הובאו דברים אלו דווקא בין הקריאה השניה לשלישית? הרי לכאורה, המקום הראוי להם הוא לפני קריאת ה' לשמואל?! נדמה, כי הפסוק במקומו. ובאו הדברים להבדיל בין עלי לבין שמואל. כי עד הנה, בקריאה הראשונה, לא חשב עלי שהיה זה קול נבואי, וגם שמואל לא חשב כן. והיו שניהם בהעדר הבנה זו. אבל אחרי, שקראו שנית, הרגיש עלי קצת בדבר והוסיף לדבריו הכינוי בני. ובפעם השלישית הבין בשלמות, כי ה' קורא לנער, ושמואל לא הרגיש כלל גם בפעם השנייה והשלישית, עד שלמדו עלי. "ובא הפסוק הזה לתת הסבה, למה לא הרגיש שמואל בדבר, כמו שהרגיש עלי, כי עלי - נגלה אליו ה', ואילו שמואל - לאו". לביטוי "ושמואל טרם ידע את ה'" מקביל ניגודית הכתוב: "ובני עלי בני בליעל לא ידעו את ה'". בעזרת המילים המנחות מלמדנו המחבר על הקשר הברור בין הפסוקים. מיורשי הכהונה הטבעיים נעדרה, אפוא, ידיעת האלוקים. הם היו זקוקים לאחר, שימלא בזה את מקומם, ושמואל הוא הזוכה. התגלות אלוקים פסקה בגלל חטאתם של בני עלי, והיא נתחדשה במאמציו של שמואל משרתו הנאמן (כא). פסוקנו מתקשר בקשרי מילים לא רק לפרק הקודם, כדי להראות את הניגוד בין שמואל לבני עלי, אלא לביטויים נוספים בפרקנו, להם הוא משמש מעין קדקד. כוונתנו לביטוי "דבר ה'".

א. ודבר ה' היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ

ז. ושמואל טרם ידע את ה' וטרם יגלה אליו דבר ה'

כא. ויסף ה' להראה בשלה כי נגלה ה' אל שמואל בשלו בדבר ה'

בשלושה מקומות בפרקנו מצאנו את הביטוי דבר ה'. בראשית פרקנו, כדי לציין את נדירותו ויקרותו. באמצע - כי לא נגלה לשמואל עדיין ובסופו - כי נגלה ה' לשמואל בדבר ה'. אכן, הנער הופך נביא בדבר ה'. והרי כל הזכרה של ביטוי זה היא כציון דרך בנבואתו של שמואל. מענין, כי שלושת הפסוקים הללו, בהם מזכר דבר ה', בנויים בתקבלת צלעות, בתוך פרוזה שקולה, וידוע לנו, כי תקבלת צלעות כזו, להדגיש את הענין באה. השינוי הגדול בא (בקריאה השלישית) בתגובת עלי. אין הוא משלח את שמואל ככפעמים הקודמות: שוב שכב בבחינת: לא הגיעה שעתך, עדיין! והוא לא חושב, כי חלום הוא. הפעם: "ויבן עלי כי ה' קרא לנער". אף על פי, שהוא החכם והזקן ובעל הנסיון, מתבטאת גדולתו בכך, שמבין הוא, שה' נגלה דווקא לתלמידו הצעיר. שמואל, לא מעז כלל לחשוב על כך. שלוש קריאות הספיקו לעלי להבין, כי ה' קורא לנער. אף על פי, שהקול

במרחשון ה'תשע"א

נשמע לשמואל בלבד. "ולא בכדי הובאה הנבואה בזה האופן, כדי שיטעה וירופץ לעלי וירגיש עלי בדבר וכריחהו בבקר להגיד לו המראה" (מלבי"ם). עלי אומר לשמואל "לך שכב", בניגוד לפעמים הקודמות "שוב שכב". ואולי קדם התכוון, שישוב וישן. ואילו עתה, כאשר יודע, שה' קורא לו, אין מתכוון הוא כי ישן, אלא ישכב ויהיה ער, "והיה אם יקרא אליך ואמרת: דבר ה' כי שמע עבדך" (ט). המלה בני חסרה בקריאה השלישית. אולי, משום שדברים גדולים עומדים לקרות, ושמואל עומד לפני קבלת הנבואה, ולא נאה הכינוי בני. עלי, אולי מחשש מה, כלל לא מזכיר מי יקרא אל שמואל, לא מזכיר את שם ה': "והיה אם יקרא אליך ואמרת". ויתכן, כי הסתמך על הסיום, כדי ששמואל יבין זאת: "דבר ה' כי שמע עבדך" (ט).

לאחר הקריאה הראשונה נאמר על שמואל: "וילך וישכב" (ה). לאחר הקריאה השנייה אומר עלי לשמואל: "שוב שכב" (ו). תגובת שמואל לא נזכרת. בפס' ט, לאחר הקריאה השלישית, נאמר: "וילך שמואל וישכב במקומו" - הארכה, ללמדנו על כבוד צעדיו של שמואל. הוא חושב ומהרהר בדברים, ששמע זה עתה. ואולי נזכר שם שמואל, משום שנסתיימה כאן שיחת עלי-שמואל. אם נאמר קדם וישכב, כאן נאמר וישכב במקומו. במקום שה' מתגלה אליו. ויש הקבלה ברורה לעלי, שעליו נאמר: "ועלי שכב במקומו" (ב). ונדמה, כי רק עתה, לאחר ששמואל מתבשר, כי עתיד ה' להתגלות אליו, וירש הוא את מקומו של עלי ויהפך לנביא, בא הכתוב לציין את חילוף המנהיגים בביטוי זה. בא שמואל ושוכב במקומו של עלי, תופש הוא את מקומו של עלי! הביטוי שומע עבדך, ששם עלי בפי שמואל, מקביל למלת הנני, שכה מאפיינת את צייתנותו של עלי. הקריאה הרביעית (י) שונה מקודמותיה, לאחר ששמואל מוכן נפשית לקריאת ה'.

ולא הזכיר שמואל שם ה', כפי שצוהו-הנחהו עלי "כי ירא היה עדיין מהזכיר השם במראות הנבואה (רד"ק) כאן לא עונה שמואל, המשרת הנאמן, הנני כבפעמים הקודמות לעלי, אלא כפי ששם עלי בפיו (פרט לשם ה'): "דבר כי שמע עבדך".

הפסקה ד- פותחת בלשון "ויקרא ה' אל שמואל ויאמר הנני", ותשובת שמואל מכוונת לא לה' כי אם לעלי רבו. וחותמת מעין הפתיחה: "ויקרא כפעם בפעם שמואל שמואל". ותשובת שמואל מכוונת לה': "דבר כי שמע עבדך". שלוש הקריאות הקודמות הרגילו את שמואל הטירון בנבואה לקול הקורא והכשירוהו למראה נבואה וגלוי שכינה.

בפרושו לפסוקנו מקשה אברבנאל: "הוקשה לי למה באה הנבואה הזאת לשמואל.. הנה כבר בא אליו איש האלוקים והודיעו כל הדברים הרעים העתידים לבוא על זרעו, ומה התועלת בהישנות הקללות והייעודים ההם על ידי שמואל?". ובאמת, הקדשתו של שמואל לנביא שונה מן ההקדשות של הנביאים הקלאסיים-ישעיהו ירמיהו ויחזקאל. שאלו נשלחו לבני ישראל, ואילו שמואל לא נשלח, ולא מצינו בפרקנו אף מלה מן השורש שלח. ובכך, שנבואת הזעם שבהקדשתו נאמרה כבר קדם לכן, ולא מצינו כן בהקדשות הנביאים הנ"ל. ומדוע באמת "נשתנה" הנבואה?

אולי נאמרה הנבואה גם לפני שמואל, כי היה בזה עונש נוסף לעלי, הוטל עליו לשמע גם מתלמידו, מה שכבר הוגד לו במישרין על ידי איש האלוקים (יעקבזון, חזון המקרא).

ברור, כי נבואה זו באה להשלים את הנבואה הקודמת של איש האלוקים, והיא אף מסתמכת עליה: "ביום ההוא אקים אל עלי את כל אשר דברתי אל ביתו החל וכלה" (יב). ועוד: הרי בנבואת איש האלוקים היה עדיין גזר דין, שאין עמו שבועה, והיה לו עוד רפואה, לא כן עתה. אחרי שכבר הגדתי לו והתריתי בו בעוון שידע שבניו מקללים, אשפוט אותו עד עולם (מלבי"ם).

מפסוק טו' - פסקה חדשה. דו שיח בין עלי לשמואל. הפסקה נפתחת בפסוק, בו שני חלקים. בשניהם הגיבור הראשי - נושא המשפט והוא שמואל. אך נסוחם שונה (הסבה להלן).

במרחשון ה'תשע"א

וישכב שמואל עד הבקר ויפתח את דלתות בית ה' ושמואל ירא מהגיד את המראה אל עלי.
 הפתיחה מתקשרת לכל אחת מן הפסקות הקודמות. \
 בפסקה ראשונה נאמר: ושמואל שכב בהיכל ה' (ג).
 בפסקה שנייה: וילך וישכב (ה) וילך שמואל וישכב במקומו (ט).
 ובפסקה שלישית: וישכב שמואל עד הבקר (טו).

אלא ששכיבה זו שונה מקודמתה, באשר זו באה לאחר שנגלה אליו דבר ה'. שוכב הוא עד הבקר ולא יכול להרדם, זעזעתהו הנבואה הקשה על רבו. ואם חשבנו, כי שמואל, המשרת הנאמן, יספר מיד בבקר בזריזות את הנבואה לעלי, הרי מחציתו השניה של הפסוק מסבירה, מדוע לא ספר. לא עשה כן, כי "ירא מגיד את המראה אל עלי". שלא לצער את רבו הזקן המפלג בחזות קשה זו, ומתוך חשש, שישפיעו הדברים לרעה על שלומו.

מבוכתו של עלי באה לידי ביטוי בדברים הארוכים והמסורבלים, בחזרתו 5 (!) פעמים על המלה (שרש, ליתר דיוק) דבר, כמלה מנחה בפסוקנו. ואף פותח הוא דבריו ב- מה הדבר אשר דבר אליך וכוון עלי שלא מדעת במלה דבר, לפתיחתה של נבואת ה' לשמואל: "הנה אנכי עשה דבר בישראל" (יא). למרות דבריו המסורבלים קמעא של עלי נמצא, כי כדי להדגישם, הביאם המחבר במבנה קדקדי. פסוק יז:

מה הדבר אשר דבר אליך
 אל נא תכחד ממני
 כה יעשה לך אלוקים וכה יוסף
 אם תכחד ממני דבר
 מכל הדבר אשר דבר אליך

בפתיחה ובסיום: הדרישה לדעת את דבר ה'.

בהמשך: האזהרה, שלא יכחד ממנו דבר.

ובמרכז, השיא: השבועה: כה יעשה לך אלוקים וכה יוסף.

ושים לב, כי יש כאן הקבלה לשבועת ה' בפס' יד: "ולכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עוון בית עלי" ... כאן שבועה, כי הדבר יתקיים. וכאן שבועה כדי לדעת את הדבר. מדוע צריך עלי להשביע את שמואל? מדוע לא שואלו כרגיל?

"כי נבואה זו לא באה אל שמואל בתורת שלימות רק בתורת הודעה בלבד, ולא היה מוכרח לאמרה לעלי, כי נביא הכובש נבואתו חייב מיתה בידי שמים, ולמה הוצרך עלי להשביעו עדי הגיד לו. רק האמת היא שה' לא שלחו אליו, והטעם לזה - כי כל נביא שליח יהיה לאיזה צורך ותכלית, והוא שהעם או האיש שעליו ינבא ישיב על לבו וישוב תשובה, ועל ידי זה תבוטל הגזירה. לא כן פה, שהיה גז"ד. שיש עמו שבועה כמ"ש - לכן נשבעתי לבית עלי - שאין תשובה מועלית בו כלל. לא היה צורך בשליחות, והיה רק הודעה לשמואל לבד, והיה הרשות בידו להגיד או שלא להגיד. וה' סבב הדבר ששמואל היה מוכרח להגיד לו על ידי שהשביעו" (מלבי"ם).

שבועתו של עלי "עוזרת" לשמואל לפתוח את פיו ולומר את המראה, שקדם לכן "ירא מהגיד". ומלת הפתיחה לפני דברי שמואל אינה "ויאמר" או "ויספר" אלא "ויגד", כי אחז המחבר בלשון זו, המכוונת לדברי נבואתו של ה': "והגדתי לו כי שפט אני את ביתו" (יג).

ולאחר מכן מסופר על שמואל: "ושמואל ירא מהגיד את המראה" (טו) - מלה מנחה. את כל הדברים... ולא כחד ממנו - (יח) ולא נמצאה מקבילה לדבר, כי הגיד לו את כל הדברים, כנ"ל: דברים ולא דבר.

תשובת עלי מורה על צדיקותו ועל קבלת הדין, לעומת רשעת בניו וחטאייהם. "ויאמר: ה' הוא הטוב בעיניו יעשה" (יח). אם קדם, אולי, לא היה בטוח, כי דברי ה' הם אלה (לכן, לא ציין מי דוברם), הרי עתה, אחרי ששמע את הדברים, אומר הוא, כי "ה' הוא" - ורצונו לומר: המדבר אליך ה', הוא ולא אחר! והדברים דומים לדברי אחזיה: "ויאמר: אליהו התשבי הוא". ולענין זה של קבלת הדין, אפשר להשוות את תגובת דוד. הנני יעשה לי, כאשר טוב בעיניו". גם עלי, כאן, מצדיק הדין עליו ועל ביתו, ולא מהרהר אחר מדות ה'. פרשתנו מתארת פרק בתולדות שמואל. אמנם לא תקופה ארוכה ביותר, אך אם נפרש ויגדל (יט) במובן של גיל, הרי תקופה של כמה שנים, ודאי נרמזת כאן. כפי שכבר אמרנו, על דמויות מעטות במקרא נכתבו פרטים ביוגרפיים רבים. שמואל הוא אחד מהם. ואפילו על התקופה שלפני הולדתו סופר. אין תמה, אפוא, שהמחבר, ברצונו להדגיש תקופה חשובה כל כך בחיי שמואל, כתב את הפרשה, בה זכה שמואל להתגלות אלוקית - במבנה קדקדי. כי במבנה זה רוצה המחבר להפנות את תשומת לבו של הקורא למשמעות הרבה של הפרק. מה עוד, שפרק זה פרט להתגלות ה' לשמואל שבו, הרי מאפיין הוא את ספר שמואל, באשר מציג הוא את הנושא המרכזי של ספר שמואל - העברת השלטון ממנהיג למשנהו. ובפרקנו - דוגמה נפלאה להעברת השלטון בצורה מסודרת וכנה, מתוך הכרה, שרצון ה' הוא זה. בהתאם לכך מבנה פרקנו הוא כלהלן:

- פתיחה - שמואל ועלי שוכבים בהיכל ה' (א-ג) 3 פסוקים
- קריאות ה' לשמואל (ד-י) 7 פסוקים
- דברי ה' לשמואל - התוכחה לבית עלי (יא-יד) 4 פסוקים
- קריאת עלי לשמואל ושיחתם (טו-יח) 4 פסוקים
- סיום. שמואל נביא לה' ונגלה אליו דבר ה' (יט-כא) 3 פסוקים

ורואים אנו, כי כנגד פתיחה בת שלושה פסוקים - הסיום גם הוא בן שלושה פסוקים. ובשניהם - סטטיות. תאור מצב. קריאות ה' לשמואל מקבילות לקריאת עלי לשמואל. במרכז, שיא פרשתנו - עומדת התוכחה על בית עלי מפי ה' לשמואל. זוהי נקודת המפנה בתולדות עלי ושמואל. עלי מסיים תפקידו. שמואל - נוטל מנהיגותו ממנו, והופך לנביא ה'. ולא בכדי - קטע זה במרכז פרקנו.